

VETA KYRKOGRÅRD

*Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering
Veta församling
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2002*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VETA KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Veta församling
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län*

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Veta kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Veta kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	9
Beskrivning av kyrkogården	10
Beskrivning av enskilda kvarter	14
Kvarter A	14
Kvarter B	16
Kvarter C	18
Kvarter D	20
Kvarter E	22
Kvarter F	24
Källor	26
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	27
Förklaring till exempellistan	27
Utvärderingskarta	28
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av

kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

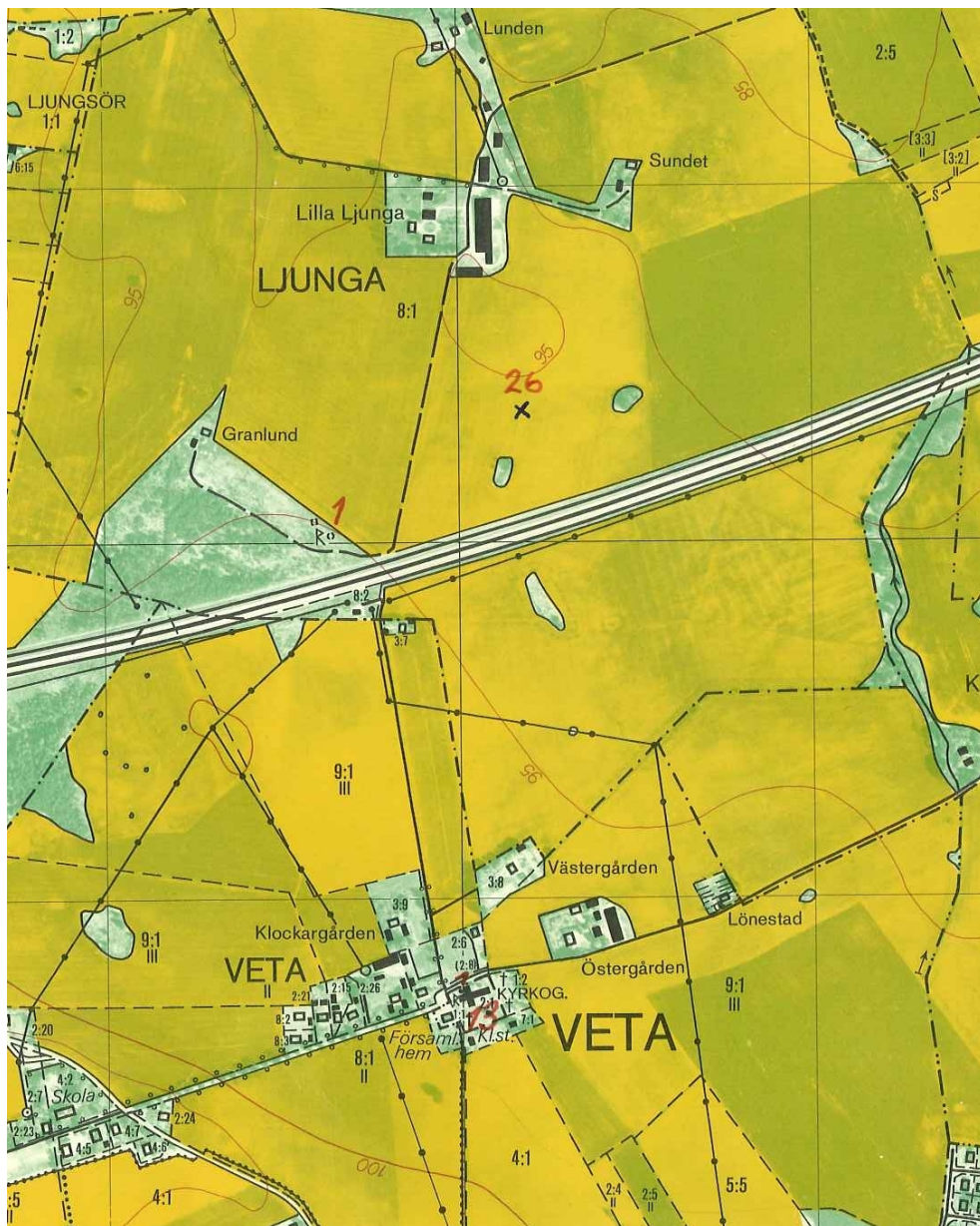
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands länsmuseum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

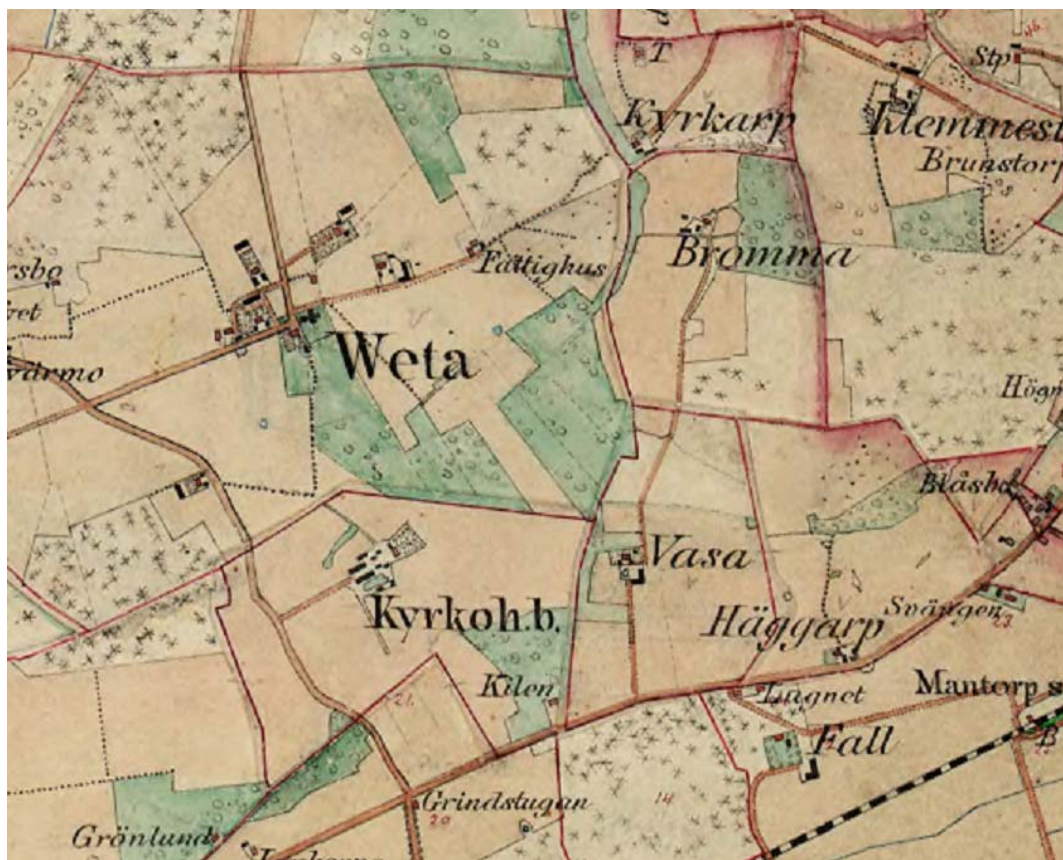
Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 43 Veta, 1982. Av kartan framgår hur kyrkan ligger omgiven av ett öppet odlingslandskap.

VETA KYRKOGRÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger på östgötaslättens södra del. I socknen ligger delar av tätorten Mantorp, men Veta kyrka upplevs fortfarande som en landsortskyrka. Kyrkogården har en rektangulär planform i väst/östlig riktning med en minneslund söder om själva kyrkogården. Kyrkan ligger i kyrkogårdens nordvästra hörn och långhuset är orienterat i väst/östlig riktning men med två stora korsarmar, en i norr och en i söder. Den norra korsarmen går intill kyrkogårdsmuren.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan och kyrkogården ligger i slättlandskapet ca 2 km norr om gamla riksvägen mellan Linköping och Mjölby.

Utsnitt ur häradsökonomiska kartan 1868-77, Mjölby. Gårdarna Vasa och Häggarp ligger idag inom tätorten Mantorp, vars bebyggelse även sträcker sig till kyrkoherdebostaden.

En lång björkallé leder till kyrkan från landsvägen och Veta skola i väster. Skolområdet hör inte till den direkta kyrkomiljön men skolan från 1908 är en mycket välbevarad jugendbyggnad. Norr om allén ligger gårdarna i Veta by och några villor. Närmast sydväst om kyrkogården ligger församlingshemmet med gula, putsade fasader. Byggnaden uppfördes som sockenstuga omkring år 1830. Den användes redan tidigt även som skola och har byggts om och till flera gånger. 1962 invigdes den som församlingshem. Norr om kyrkogården går en grusväg till den utflyttade Veta

Östergård. Öster och söder om kyrkogården är det åkermark. Sydväst om kyrkogården ligger en äldre, rödfärgad ekonomibyggnad som hör till kyrkogården. Den är timrad och fasaderna är delvis klädda med locklistpanel. Sadeltaket är täckt med rött tvåkupigt tegel. Härifrån leder en asfalterad cykelväg till Mantorp. På andra sidan cykelvägen ligger en branddamm. Vid ekonomibyggnaden finns en jordkällare. Veta prästgård ligger intill Mantorp, utanför själva kyrkomiljön.

Veta kyrka

Kyrkan uppfördes troligen under 1100-talet eller tidigt 1200-tal. Koret utökades på 1300-talet och sakristian byggdes på 1400-talet. De tidigaste kalkmålningarna i kyrkan utfördes troligen något efter kyrkans uppförande. Kalkmålningar finns även från två perioder av 1400-talet, då även kyrkan valvslogs, från 1500-talet och från tidigt 1900-tal. Under 1600- och 1700-talen tillkom den södra respektive norra korsarmen. Kyrkans ursprungliga delar byggdes i kalksten och övriga delar är i gråsten med inslag av kalksten, bl a delar av den äldsta kyrkans profilerade sockel. Fasaderna står idag opputsade och taken är täckta med tegel. Kyrkans huvudingång är genom det sentida vapenhuset i söder. Det finns en del medeltida öppningar synliga i fasaden, men i övrigt är fönstren och även västportalen från den omfattande restaureringen 1913-14. Även interiören präglas av denna restaurering liksom av de medeltida valven och målningarna.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan.

På en arealavmätning av Veta by från 1689 visas kyrkan troligen med en symbol – en kyrka med kors på båda gavelspetsarna. Det är inte någon direkt mur markerad, men av eventuella gränsmarkeringar att döma har kyrkogården den utsträckning som är markerad på senare kartor. En arealavmätning som gjordes endast sju år senare visar flera byggnader, ungefär i kyrkogårdens utsträckning, framför allt i söder och öster. Det kan eventuellt röra sig om kyrkstallar. Vid laga skiftet av Veta by år 1843 upprättades en skifteskarta där man klart ser kyrkans placering på kyrkogården. Den ligger, som idag, tätt invid norra kyrkogårdsmuren och alldeles intill sakristians nordöstra hörn, inne på kyrkogården, syns en byggnad. Kyrkogårdens utsträckning verkar stämma överens med dagens i norr, väster och söder. Vid västra ingången är det troligen en stiglucka markerad och man ser även en markering för klockstapeln. Klockstapeln uppfördes 1728 och ersatte en tidigare stapel.

Eyvind Unnerbäck har gjort en byggnadshistorisk undersökning av Veta kyrka (odaterad). I inledningen till rapporten ger han några fakta om kyrkogården. Han nämner en kyrkoport från slutet av 1700-talet som var uppförd av Gabriel Wennerstedt och att ytterligare två kyrkoportar ska ha funnits. De två senare revs år 1888 och ersattes med järngrindar.

I C F Broocmans sockenbeskrivning från 1760 står det att det i kyrkans ringmur på östra sidan vid södra hörnet finns en runsten. Denna runsten nämns även av P D Widegren i

början av 1800-talet. Han skriver även att kyrkan saknar torn, varför dess klockor blivit inrymda i en hög och pryddig trästapel på den vackra kyrkogården, där, år 1797, en grav för Lejonhjemska familjen blev uppmurad och överbyggd. På kyrkogården ligger enligt Widegren även 1:o kyrkoherden Sam Wigius och hans hustru Emerentia Austronia och 2:o kyrkoherden Mag, Joh. Eric Blohm. Även W Tham nämner den Lejonhjemska

"Kyrkoporten" från slutet av 1700-talet.

graven i sin beskrivning från 1855. År 1918 skriver A Ridderstad att den överbyggda graven för släkten Lejonhjelm har förfallit och är nedtagen. En sten, som funnits över dörren till detta gravkor återfinns i en av kyrkans innerväggar. Runstenen tas ur kyrkogårdsmuren år 1894 och enligt en rapport från Riksantikvarieämbetet flyttas runstenen från krykogårdsslantens sydsida till nuvarande placering.

På en karta över Veta griftegård från 1885 har man senare antecknat om kyrkogårdsutvidgningen i öster att den är dikad år 1905 och att stenväggarna på norra, östra och södra sidan är byggd av Johan Modigh från Rimfors. Utvidgningen ser ut att vara från den punkt i norra kyrkogårdsmuren, där muren vinklas svagt. Eyvind Unnerbäck skriver i sin byggnadshistoriska undersökning att den västra muren omsattes år 1888, norra muren flyttades ut två alnar och den södra en aln. Han nämner även att det funnits en bod invid västra kyrkogårdsporten och att en av dess väggar utgjorde en del av kyrkogårdsmuren. Den revs i samband med att ett skjul iordningställdes år 1885 mellan sakristian och norra korsarmen.

En odaterad målning i Veta församlingshem visar en stiglucka, troligen vid dagens norra grindhål, samt en byggnad som ligger i kyrkogårdsmuren precis norr om kyrkan. Den västra grindöppningen har samma utseende som idag.

Från mars 1930 finns en beskrivning av förslag till utvidgning av begravningsplatsen. Förslaget blev aldrig utfört, men i beskrivningen nämns att man vill plantera lindar och eventuellt almar för att ”erhålla god anslutning till den gamla kyrkogårdens rika vegetation”.

Ett fotografi från 1935 visar en tät trädkrans runt kyrkogården. Närmast öster om kyrkan syns inga särskilda gravmarkeringar men längre åt öster ligger häckomgärdade gravar. På området söder om kyrkan, nuvarande kvarter C, syns endast ett fåtal gravvårdar på ett fotografi från 1937.

Enligt tidningsartiklar invigdes gravkapellet 1939. Gravkapellet bekostades av medel ur Anders Anderssons kyrkobyggnadsfond från 1838 och ritades av Norrköpings stadsarkitekt, Kurt von Schmalensee.

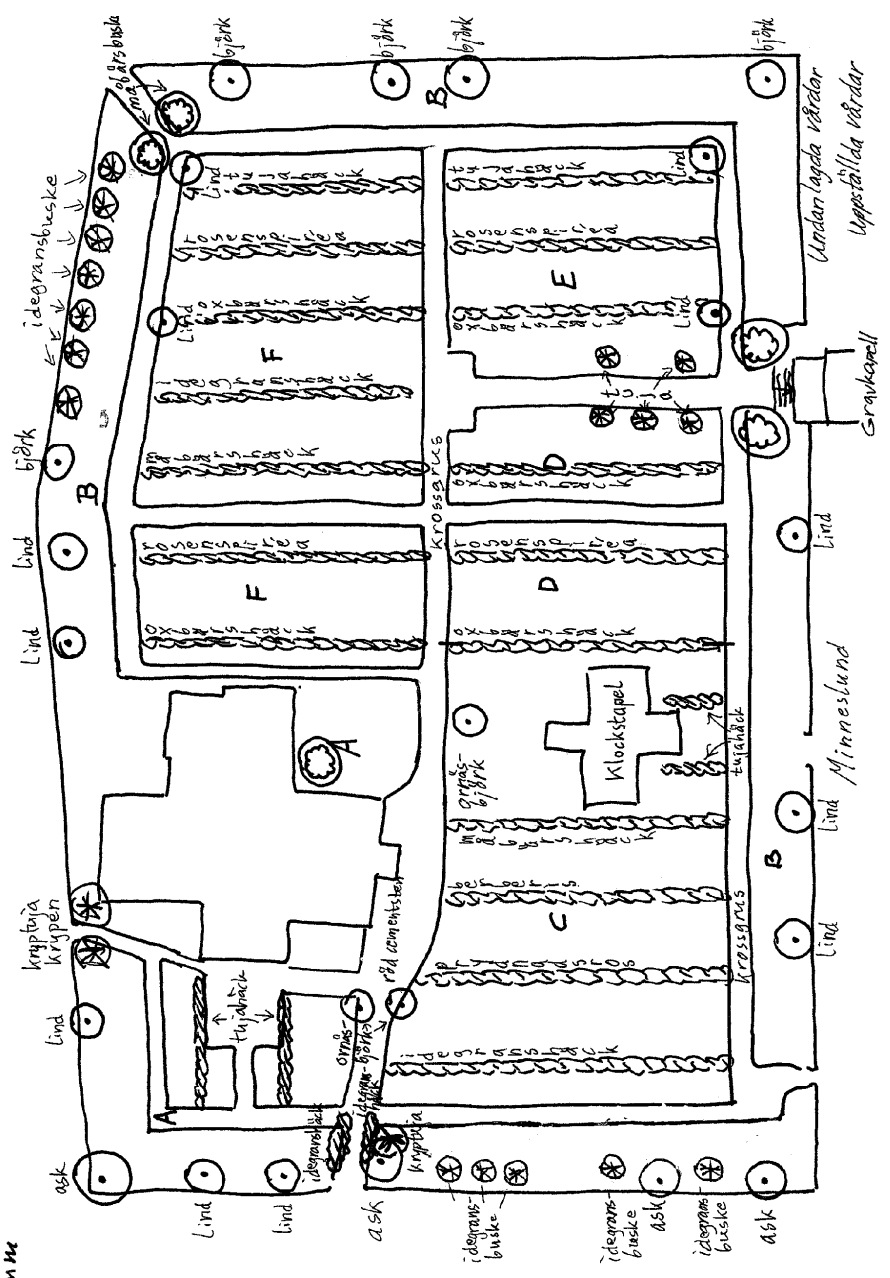
Flygfoto över Veta kyrka och kyrkogård 1955. (Foto i Östergötlands läns museums samlingar.)

1955 fanns det häckomgärdade grusgravar i fem rader närmast öster om kyrkan. I östra delen av nuvarande kvarter F fanns det enstaka gravar, men kvarter E verkar ha legat oanvänt. Den utvidgade, östra delen av kyrkogården har ett annat trädslag i trädkransen än övriga kyrkogården. Ett fotografi från 1964 visar grusgravar invid kyrkogårdsmuren i väster och söder. Fotografier från 1965 visar ett lågt staket i järnsmide framför familjegrav B 56-61 och att stora delar av kyrkogården, bl a kvarter D och delar av kvarter E, hade häckomgärdade grusgravar.

År 1995 beslutade Länsstyrelsen i Östergötlands län om tillstånd till breddning av muröppningen i sydväst. Åtgärden var föranledd av ett besiktningsutlåtande från räddningstjänsten.

Vesta kyrkogård

Vegetation mm

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av sex stycken kvarter: A-F.

Kyrkan och kvarter C från sydväst.

Allmän karaktär

Kyrkogården omges av en kallmurad halvmur av gråsten. Trädkransen innehåller olika trädslag men domineras av askarna i väster och björkarna i öster. Dessutom växer fyra höga lindar på kyrkogårdens östra del. Kyrkan ligger mycket nära den norra kyrkogårdsmuren och kvarter A, som ligger runt kyrkan, har en ”tät” karaktär. I övrigt är kyrkogården mer öppen men relativt strikt indelad genom rygghäckarna (nord/sydlig riktning). Det finns enbart en grusgrav.

Omgårdning

Västra muren: ca 0,7-1,0 m hög, av ca 0,5-1,0 m stor huggen gråsten. Kallmurad i mestadels tre skift. En del stenar har kilmärken. På krönet växer gräs och en del sedum. Kyrkogården är släntad upp mot muren. I marknivå norr om grinden finns siffrorna 1888 inhuggna.

Norra muren: ca 0,75 m hög, kallmurad i två till tre skift av ca 0,6-1,0 m stora gråstenar. En del stenar har kilmärken. Kyrkogården är släntad upp mot muren. Muren går i vinkel ungefär där kyrkogården enligt uppgift utvidgats åt öster. Murens karaktär ändras inte nämnvärt, men stenblocken verkar vara något längre.

Östra muren: ca 0,9 m hög, kallmurad av ca 0,5-2,0 m stora, huggna gråstensblock i två skift. Kyrkogården är släntad mot murkrönet.

Södra muren: är i utförande lika angränsande västra och östra muren. I sydväst finns en öppning i muren där en grusgång leder ut till ekonomibygnaden. Öppningen är skodd med gråsten. Utanför muren ligger här även en jordkällare.

Hela kyrkogårdsområdet, inklusive minneslunden, avgränsas i söder av en ca 1,1 m hög idegranshäck.

Ingångar

Väster: ”stiglucka” med spritputsade fält omgivna av slätputsade ramar. Det koppartäckta taket är välvt och krönt av ett strålkors i koppar. Spjälgrindar av trä som kröns av en sol i trä. Stigluckans fundament är av kalkstensskivor.

Norr: grindöppning, där grinden är borttagen. Fyrkantiga grindstolpar av gråsten med toppformat krön.

Nordöst: en dubbel smidesgrind med dekorativt utformade rundlar och ovaler. Grinden sitter direkt i muren.

Öster: en dubbel trådgrind som leder till gräsytan söder om kyrkogården och till en nerfart till gravkapellet. Grindarna kröns av järnkors. Fyrkantiga grindstolpar av granit med avfasade hörn och toppformat krön.

Söder: muröppning till minneslunden och muröppning till ekonomibygnaden.

Vegetation

Väster: trädkrans med tre askar på murslätten söder om grinden. Asken närmast grinden har mycket grov stam. Två relativt unga lindar norr om grinden. På muren/murslätten växer en krypande tuja och fem tuktade idegransbuskar.

Norr: trädkrans med en hög ask och en relativt ung lind väster om kyrkan. Öster om kyrkan växer två lindar och en björk. Kryptujor och prydnadsen vid norra ingången, måbärsbuskar vid nordöstra grinden. På murslätten öster om kyrkan finns även fyra större och tre mindre idegransbuskar.

Öster: trädkrans med fyra grova björkar på murslätten.

Söder: trädkrans med tre relativt unga lindar på murslätten.

Fyra stora lindar växer som ”hornmarkeringar” i kv E och F. Den klippta gräsytan sydöst om gravkapellet omges av en gles idegranshäck. Här finns även en del ädelgran och björkar. Fem stora formklippta tujor växer utmed grusgången till gravkapellet mellan kv D och E. Enligt gravkartan har de varit 12 stycken. En ornäsbjörk står mellan kyrkan och klockstapeln och två ornäsbjörkar väster om kyrkan. Väster om kyrkan finns även två idegranshäckar som flankerar västingången. I hörnet mellan södra korsarmen och kyrkans östra del växer ett stort lövbuskage som skymmer gravhällarna.

Gångsystem

Grusgång med krossgrus runt kyrkogården, dock ej norr om själva kyrkan, med en rad gravar närmast kyrkogårdsmuren. En gång med röd cementsten från västra grinden till vapenhuset i söder. En grusgång till den grusade planen framför västportalen.

Grusgångar från grindar och muröppningar, dock ej från östra grinden. Två mindre grusgångar i nordsydlig riktning öster om kyrkan och en bredare grusgång från gravkapellet över halva kyrkogården.

Från grusvägen norr om kyrkogårdsmuren går en enkel körväg utmed östra muren till östra grinden.

Gravårdstyper

Väster om kyrkan finns två gjutjärnskors, två marmor/kalkstensvårdar från 1860- respektive 1870-talet och sentida granithällar. Invid kyrkan i söder finns gravhällar från 1600-talet i kalksten samt en stående kalkstensvård med årtal 1608. Öster om sakristian står en kalkstensvård över kyrkoherden Wigius, rest av sönerna på 1790-talet, i kyrkogårdens sydöstra hörn finns en kalkstensvård från 1858 och söder om kyrkan ett kalkstenskors från 1839. I övrigt märks ett par större familjegravar vid södra kyrkogårdsmuren och en rad med barngravar nordöst om kyrkan.

Minneslund

Söder om själva kyrkogården och väster om gravkapellet ligger en stor klippt gräsyta som används som minneslund. Vid kyrkogårdsmuren och runt springbrunnen finns en gång av röd cementsten. Gröna träsoffor står vid gången. I norr finns själva ”minnesstenen” med plantering och en hängbjörk, tåreträd. En nysatt idegranshäck avgränsar bisättningsområdet. Mot muren växer rosor och i övrigt bl a asp och krytuja.

Byggnader

Gravkapellet ligger till största delen söder om själva kyrkogården, med en grusad gång som leder fram till kapellet över kyrkogården. Kappellets fasader är klädda med tjärat spån. Det toppiga taket är skivtäckt med kopparplåt i småplåtsformat. Även portarna är kopparklädda. Över ingången finns en ängel som håller i ett kors och taket kröns av ett förgyllt kors. Till porten leder en trappa av kalksten. En nergång till källaren finns på baksidan. Blyinfattade fönster.

Klockstapeln söder om kyrkan är klädd med tjärad träspån. Spånen på stödbenen har insvängd och spetsad nederdel. Även luckorna till klocköppningarna är tjärade. Den svängda huven, korset och kulan är täckta med kopparplåt.

Gravkapellet från nordväst.

Klockstapeln från väster.

Övrigt

Väster om kyrkans norra korsarm står en runsten som tidigare legat i kyrkans sockel, Raä fornl nr 13. Stenen är fyrkantig med text på två sidor.

Söder om själva kyrkogården och öster om gravkapellet finns en gräsyta med granar och björkar där bortplockade stenar ligger undanlagda och där 10 gravvårdar står utplacerade. Här är också plats för avfall närmast muren.

Belysning med enkla lyktstolpar med klotglas. Olika typer av parkbänkar.

Kulturhistorisk bedömning

Den västra ingången, stigluckan med grindar, har ett mycket stort kulturhistoriskt värde, som förstärks av att det är känt vem som donerat dem och när de utfördes. Trädkransen i stort och enskilda träd, t ex de stora askarna och de fyra lindarna inne på kyrkogården, visar på 1800-talets trädplanteringar på våra kyrkogårdar. Klockstapeln från 1700-talet och gravkapellet från 1939 har ett mycket stort kulturhistoriskt värde, både i sig och som viktiga delar på kyrkogården och i kyrkomiljön. De höga tujorna ingår som en viktig del i utformningen av gravkapellet. Rygghäckarna är viktiga för kyrkogårdens sammanhållna karaktär. Bland enskilda gravvårdar märks hällar och stenar i kalksten från 1600- och 1800-talet och några större vårdar vid familjegravar. De större vårdarnas placering i raden utmed kyrkogårdsmuren visar på en tidigare vanlig indelning av kyrkogårdar, med de stora ”köpegravarna” bl a utmed kyrkogårdsmuren. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. Av lokalhistorisk betydelse är ”kättingsmeden” med trolig anknytning till Spångsholms bruk. Bland övriga titlar kan ”generaldispensärläkaren” samt ett flertal titlar med kyrklig anknytning nämnas.

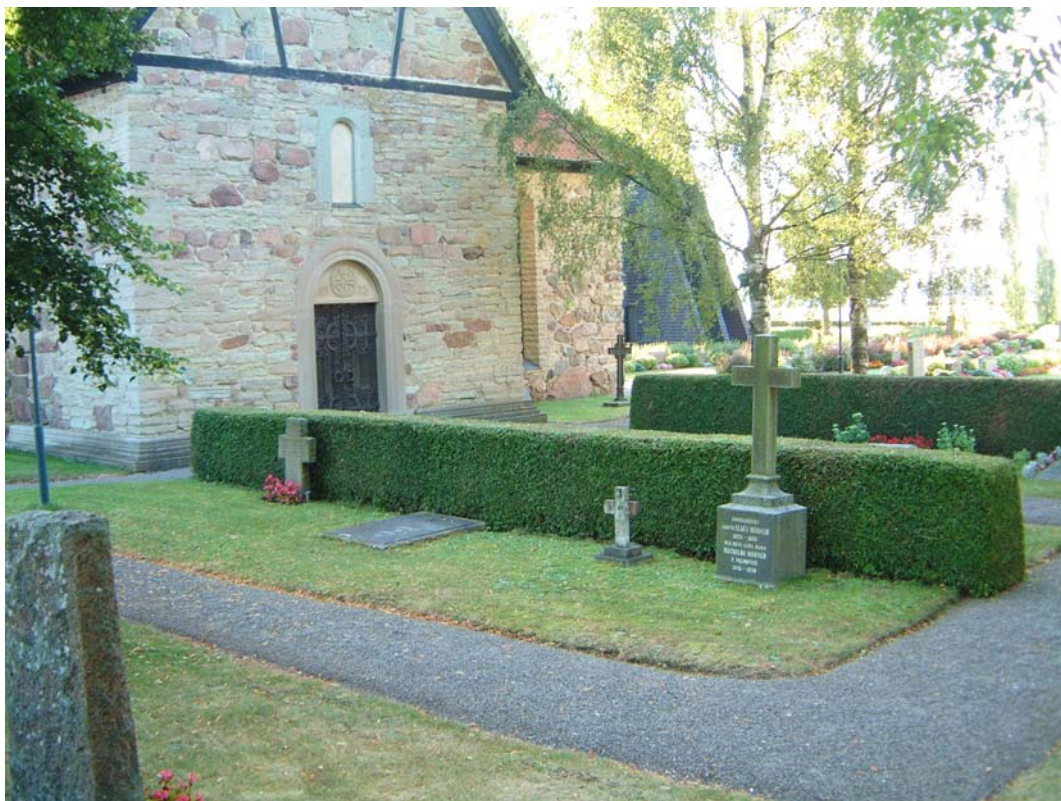
BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr A 1-52

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-52 och ligger väster och sydöst om kyrkan. Utanför kyrkogården ligger i väster en grusad parkeringsplats samt i norr en väg och en asfalterad parkeringsplats. På kyrkogården gränsar kvarteret i öster till kvarter F och i söder till kvarter B och C.

Allmän karaktär

Strikt karaktär i väster men i övrigt splittrat då kvarteret ligger runt kyrkan.

Kvarter A, västra delen från nordväst.

Omgårdning

Kyrkogårdsmuren i väster och norr.

Ingångar

Västra grinden och norra grindöppningen.

Vegetation

Lindar och askar i trädkransen. Idegransbuskar i väster och en idegranshäck vid västra grinden. Två stycken ca 1,0 m höga klippta tujahäckar flankerar gången till västportalen. Kryptuja och krypen vid norra grindöppningen.

Gångsystem

Grusgång runt kvarteret utom norr om kyrkan. Huvudgången fram till vapenhuset i söder är lagd med cementsten i tegelformat. Grusgång och grusplan framför västportalen.

Gravårdstyper

Ett gjutjärnskors, ett marmorkors vid en barngrav, granitkors och flera sentida hällar i väster. Intill kyrkan, i sydväst, finns ett gjutjärnskors och en kalkstensvård med textplatta, kors och duva i marmor. På en gräsyta sydöst om kyrkan ligger tre ålderdomliga gravhällar, tre senare hällar, en äldre kalkstensvård och en sentida vård. Öster om kyrkan står en kalkstensvård från 1790-talet. Ett relativt litet kvarter med gravläggningar från 1854 till 1990-talet. Eventuellt står någon av de äldre vårdarna på ursprunglig plats. Det flesta gravvårdarna är av grå granit eller kalksten.

Gravvård i marmor från 1864.

Gravvård över kyrkoherde Wigius.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt intresse.

Kvarter B Gravplats nr 1-159

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-159 och ligger utmed kyrkogårdsmuren i väster, söder, öster och i norr fram till kyrkan. Kvarteret omger övriga kvarter och utanför kyrkogårdsmuren ligger församlingshemmet i väster, minneslunden m m i söder, åkermark i öster och bete, tomt och väg i norr.

Allmän karaktär

Utglesad karaktär med stora gräsytor. En del stora familjegravar med höga gravvårdar.

Kvarter B, södra delen från öster.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren.

Ingångar

Västra grinden, muröppning i sydväst, en muröppning i söder till minneslunden och en vid gravkapellet samt grinden i nordöst.

Vegetation

Askar i trädkransen i väster, unga lindar i söder, samt en stubbe efter ytterligare ett träd, grova björkar i öster och björk och lindar i norr. Invid gravkapellet, som har ingång från kvarteret, växer prydnadsbuskar. Fem idegransbuskar i väster, idegranshäck och kryptuja vid västra grinden, buskar vid nordöstra grinden och sju stycken idegransbuskar vid muren i norr.

Gångsystem

Grusgång in mot övriga kyrkogården.

Gravvårdstyper

En kalkstensvård från 1858 i sydvästra hörnet. I söder finns två stora familjegravar med en stor mittvård och mindre vårdar med namn. Gravanläggningarna är förenklade. I norr närmast kyrkan finns en rad med barngravar. I norr står även ett par högre granitvårdar. Gravläggningar från 1858 till sen tid. De flesta vårdarna är i röd, grå eller svart granit.

Gravvård över prosten Grevillius.

Gust. Sundströms familjegrav.

Byggnader

-

Övrigt

Vid gången till ekonomibygnaden finns ett vattenfyllt cementrör som brunn och vaser.

Kulturhistorisk bedömning

De större familjegravarna har ett mycket stort kulturhistoriskt värde. De visar på en tidigare vanlig indelning av kyrkogårdar, med de stora "köpegravarna" bl a utmed kyrkogårdsmuren. Även enskilda vårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kvarter C Gravplats nr C 1-191

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-191 och ligger söder om kyrkan. I väster och söder gränsar det till kvarter B, i norr ligger kyrkan och i öster kvarter D.

Allmän karaktär

En enhetlig karaktär. Rygghäckar och gravvårdar i nord/sydliga rader.

Kvarter C från sydöst.

Omgärdning

-

Ingångar

-

Vegetation

Från väster består de nord/sydliga rygghäckarna av: en ca 1,0 m hög klippt idegranshäck, prydnadsros, häck av berberis och en måbärshäck. Söder om klockstapeln växer två stycken ca 1,0 m höga klippta tujahäckar och öster om klockstapeln en ca 1,1 m hög klippt oxbärshäck som är gemensam med kv D.

Gångsystem

Grusgång i väster, norr och söder.

Gravvårdstyper

Ett kalkstenskors från 1839, i övrigt är det huvudsakligen låga och breda vårdar. En gravläggning från 1839 och en från 1910 finns nära kyrkan. Övriga gravläggningar är från 1948 till 2002. De flesta gravvårdarna är av grå, svart eller röd granit.

Gravvård i kalksten från 1839.

Byggnader

-

Övrigt

Söder om klockstapeln finns ett vattenfyllt cementrör som brunn och vaser.

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde. Rygghäckarna och de i stort enhetliga typerna av gravvårdar bidrar till kvarterets karaktär.

Kvarter D Gravplats nr 11-105

Kvarteret omfattar gravplats nr D 11-105 och ligger sydöst om kyrkan. I väster ligger kvarter C, i norr kvarter F, i öster kvarter E och i söder kvarter B.

Allmän karaktär

Strikt karaktär med enstaka stora gräsytor.

Kvarter D från sydväst.

Omgärdning

-

Ingångar

-

Vegetation

I väster avslutas kvarteret av en ca 1,1 m hög klippt oxbärshäck som är gemensam med kvarter C. Övriga rygghäckar åt öster är en rosenspiréa och en ca 1,1 m hög klippt oxbärshäck. Längst i öster står tre stycken ca 2,5 m höga klippta tujor med svängd konisk form, avhuggna i toppen. De står utmed gången till gravkapellet.

Gångsystem

Grusgång i norr och söder samt en grusgång som går i nord/sydlig riktning i kvarterets östra del. I öster grusgång till gravkapellet.

Gravvårdstyper

Enstaka höga vårdar i svart granit men i huvudsak låga och breda vårdar.

Gravläggningar från cirka 1923 till 2002 och de flesta gravvårdar är i svart, röd eller grå granit.

Gravvård i svart granit över f d grenadjären Davour och hans familj.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde. Den markerade grusgången med tujor understryker gravkapellets monumentalitet.

Kvarter E Gravplats nr 1-114

Kvarteret omfattar gravplats nr E 1-114 och ligger i kyrkogårdens sydöstra hörn. I väster ligger kvarter D, i norr kvarter F och utanför kyrkogården i öster och söder finns åkermark, respektive en gräsyta med undanlagda gravvårdar och borttagna vårdar som står uppställda.

Allmän karaktär

Kvarteret har en enhetlig karaktär med låga och breda vårdar och rygghäckar.

Kvarter E från sydöst.

Omgärdning

-

Ingångar

-

Vegetation

En hög lind i sydvästra respektive sydöstra hörnet, som motsvarar de två lindarna i kvarter F. Två stycken ca 2,5 m höga, klippta tujor i svängd konform med avhuggen topp står vid gången till gravkapellet. Rygghäckarna är från väster: en ca 1,1 m hög klippt oxbärshäck, en häck av rosenspirea och en klippt ca 1,0 m hög tujahäck. Samtliga i nord/sydlig riktning.

Gångsystem

Grusgång runt kvarteret. I väster utgörs gången av gång till gravkapellet.

Gravvårdstyper

Övervägande låga och breda gravvårdar i grå, svart och röd granit. Enstaka vårdar är från 1920-talet. De flesta är från andra delen av 1900-talet.

Gravvård i svart granit från 1920-talet.

Byggnader

-

Övrigt

Vid gången till gravkapellet finns ett vattenfyllt cementrör som brunn och vaser.

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde. Den markerade grusgången med tujor understryker gravkapellets monumentalitet. De stora lindarna är troligen delar av en trädrad som funnits runt den östra delen av kyrkogården. Detta syns på flygfoto från 1955.

Kvarter F Gravplats nr 1-250

Kvarteret omfattar gravplats nr F 1-250 och ligger på kyrkogårdens norra del, öster om kyrkan. I väster ligger kyrkan, och i söder kvarteren D och E, utanför kyrkogården i norr går en grusväg och i öster ligger åkermark.

Allmän karaktär

Kvarteret är enhetligt med rygghäckar och gravvårdar i nord/sydliga rader. Vissa partier har glest mellan vårdarna, så trots indelningen är karaktären rätt öppen.

Kvarter F, östra delen från sydöst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i norr och öster.

Ingångar

Nordöstra grinden.

Vegetation

Två höga lindar i kvarterets nordöstra del motsvarar de två lindarna i kvarter E. Rygghäckarna är från väster: en ca 1,0 m hög klippt oxbärshäck, rosenspirea, en ca 1,0 m hög klippt måbärshäck, en ca 1,2 m hög klippt idegranshäck, en ca 1,2 m hög klippt oxbärshäck, rosenspirea och en ca 1,0 m hög klippt tujahäck.

Gångsystem

Grusgång går runt kvarteret. Grusgång i nord/sydlig riktning i västra delen av kvarteret, går över i motsvarande rad i kvarter D.

Gravårdstyper

I den västra delen står ett ringkors och det finns en grusgrav med stenram. I övrigt är de flesta vårdar låga och breda med gravläggningar huvudsakligen från 1920-talet till 2001. De flesta gravvårdarna är i grå, röd eller svart granit.

Sentida ringkors.

Grusgrav.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Enskilda vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde. Rygghäckarna och de i stort enhetliga typerna av gravvårdar bidrar till kvarterets karaktär. De stora lindarna är troligen delar av en trädrad som funnits runt den östra delen av kyrkogården. Detta syns på flygfoto från 1955.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkoberivning för Veta kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds
Kyrkoberivningsnämnd. 1978.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen
Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska
kyrkogårdar. 2001.
- Unnerbäck, E. Veta kyrka. En byggnadshistorisk undersökning. Manus.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H
(red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.
Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1689, 1696, 1843 och 1904.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Själva grunden för den kulturhistoriska bedömningen innehåller titel, gravplats, gravvård och övrigt. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare mm. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus, men i vissa fall med gräs. I de fall det rör sig om en större familjegrav med flera gravvårdar görs en beskrivning av själva gravplatsen bara en gång.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten mm.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Veta kyrkogård
 Exempel på gravvårdar
 med kulturhistoriskt

intresse X

